

III. Řízení při vyšetřování skutkové povahy.

1. Vyšetřeny mají býti vůbec všechny okolnosti, jež mohou k objasnění trestní věci přispěti neb další řízení usnadniti a existenci přestupku zjistiti.

2. Dále má býti pečlivě vyšetřeno, kdo jeví se jako pachatel, spoluvinník, účastník nebo původce přestupku; konečně mají býti též zjištěny osoby, jež za přestupek ručí, a toliko při menších přestupcích může býti další pátrání po účastnících a spoluvinnících, jakmile pachatel byl zjištěn, výjimečně zastaveno, jestliže jsou tu podmínky uvedené v § 576 tr. z. důch. (má-li pachatel dostatečné jmění, aby majetkový trest od něho mohl býti vymoženo, není-li podezření zejména z výpovědí pachatelových vysvítajícího, že jsou ještě jiní pachatelé nebo corpora delicti, jestliže přestupek nebyl opakován a bylo li by řízení pátráním po spoluvinnících znesnadněno).

3. Ten, kdo za přestupek ručí, může, i když ještě nebyl o svém ručení vyslechnut, až do vydání nálezu proti obviněnému písemně podati poznámky nebo vysvětlení o skutkové povaze přestupku, o nichž se domnívá, že by mohly k jeho neb obviněného obraně přispěti (§ 787 tr. z. důchod.).

4. Při poradě o vyšetřování budiž důkladně uváženo, zdali zjištění skutkové povahy a vyšetřování jest zevrubné a úplné či má-li býti doplněno a opraveno (§ 802 tr. z. důch.).

IV. Prostředky sloužící ke zjištění skutkové povahy.

1. Uschování dopadeného předmětu (corpus delicti), je-li odůvodněna obava, že by na něm něco úmyslně mohlo býti změněno (§ 578 tr. z. důch.).

2. Předsevzetí ohledání znalci (§ 579 tr. z. důch.).

3. Výslech svědků (§§ 580—584 tr. z. důch.).

4. Prohledávání domu a osoby může býti při vyšetřování skutkové povahy předsevzato jen v těch případech, kde to celní řád dovoluje; předpisů zák. o ochraně domácího práva ze dne 27. října 1862 musí při tom býti přísně šetřeno (§ 584 tr. z. důch.).

5. Při vyšetřování skutkové povahy budiž konečně stručně vyslechnut též ten, proti němuž jest právní oznámení viny neb účastenství (§§ 585 až 589 tr. z. důch.).

Povinnost berní.

I. Pojem.

Berně jsou zákonem upravené příspěvky jednotlivých příslušníků státu určené k úhradě všeobecných potřeb státních; příspěvky tyto požaduje a vymáhá stát podle určitých zásad a dle jistého měřítka, po případě též cestou donucení. Berně liší se od poplatků tím, že poplatky vybírají se jako zvláštní úplata za zvláštní dožádání se úřední činnosti veřejných úřadů a to ve výši a rozměru, který stanoví státní moc podle nákladů státu samému způsobených; naproti tomu zapravují se berně beze zvláštního takového podnětu pro všeobecné účely státní vůbec. Hobbes označuje berně jako cenu koupené bezpečnosti; Hugo Grotius prohlásil berně (daně) za vzájemné plnění odpovídající plnění se strany státu. Po něm charakterisoval Pufendorf daně jako odměnu, která se platí státu za ochranu jím poskytovanou. Helfferich označuje berně jako dávky, které určeny jsou k uspokojení všeobecných veřejných potřeb, pokud příjmy plynoucí z jinakých zdrojů státních jsou nedostatečnými. Neumann definuje berně jako platy uložené ku zjednání příjmů státních neb obecních, pokud

nejdou ani úplatou za zvláštní vzájemné plnění státu nebo obce, ani nejsou platem veřejných svazků jako takových.

Všem těmto vyměrům jeden znak jest společný, že totiž počítají daně k oněm příjmům, které vybírá stát na poddaných svou výsostí finanční a mocí donucovací.

II. Dějiny.

Sporé poznámky antického bernictví vedou k tomu, že jak u Řeků, tak i u Římanů základem berní byl jedině poměr mezi vítězem a přemoženým, skutečnost převahy pána nad opanovaným. Tacit vytýká jako zvláštnost Germanů, že poskytují svým vrchnostem toliko dobrovolné dary; ani mocnářství Karlovců nemělo spořádaného bernictví: fiskus nebyl jménem státu, nýbrž krále. Teprve s vytvářením silnějších a zámožnějších států teritoriálních vznikaly i theorie o nezbytnosti, všeobecnosti, právní důvodnosti berní; v teoriích těch tají se mnohdy leccos nezralého a matného, avšak s druhé strany dosti správného a cenného.

Kolem 15. století počínají základy německých říšských daní a to za válek husitských. Byla to nouze křesťanské církve, která přiměla stavy říšské, aby povolily »obecný groš« (pfenig) jako daň z majetku, z příjmů a z hlavy (1421); v 16. století zrušen byl obecný groš a místo něho zavedeno rozdělení daní podle »země a lidí«; berně byly vládnoucími stavy povolovány a vymáhány; poněvadž však tyto berně nestačily k úhradě výdajů zemských, podrobena daním i poddanstvo; každá vrchnost měla podrobiti své poddané »dle původu«; poddaným příslušelo jen praskrovné právo stížnosti k císaři a říší co do nestoudných a nepoměrných požadavků, o čemž měl rozhodovati říšský komorní soud. Stoupáuí státních potřeb vydržováním stálých vojsk v 18. stol. způsobilo, že daně vždy víc a více utlačovaly a tížily jsouce nepoměrně rozděleny. Při tom jevila se nezbytná potřeba pevných příjmů státních a aby se jich nabylo, podrobovány selské statky berním, odkudž ponenáhu vzchází myšlénka daně pozemkové. Měštům bylo povoleno vymáhání akcisu, aby snáze mohla sehnati dávky zeměpanské. Leč tím odešly z města velké sumy peněz, vedle toho zvýšeny byly berně selské přírážkami, čímž ochromena byla veškerá činnost výdělková a držba pozemková značně na své ceně poškozena, což citelně bylo znáti počátkem století 19.

Reorganisace zákonodárství berního stala se tu nutností a při tom zachována tato základní myšlénka: odstraniti osvobození a privilegia (výsady) v ústavách berničních, spravedlivěji rozdělití daň pozemkovou. Leč zásada úplného a stejného zdanění osob a věcí proklestila si volnou cestu teprve v 19. století.

I rozvoj rakouského bernictví prošel vylíčenými fázemi. Kromě cla nebylo ve 14. stol. vlastních přímých daní; první přímé daně vybírány byly ve městech, tak ku př. daň odhadní, činže komorní, a pod; daně vybírány byly předkem k úhradě potřeb válečných a k tomu určeny byly v první řadě daň z hlavy a daň majetková. Z daně majetkové vyvinula se pak daň výnosová; i v rakouských zemích dědičných požívaly stavy dalekosáhlých osvobození od daní a výhod berních. Daň nebyla jednotně vyměřována, poněvadž byla v jednotlivých zemích různě ukládána; stal se ovšem pokus centralisovati system berniční, vyměřování a ukládání daní. Pokusy tyto tříštily se však hlavně o odpor stavů, které stále houževnatě hájily svého práva přivolení, byť i vzhledem k rostoucím výdajům státním

berně svolovaly, čímž stalo se toto právo více formálním právem. Velmi řídké případy jsou v berních dějinách dědičných zemí rakouských, kde by byly stavy daň odepřely. Daně nepřímé vymáhaly úřady komorní, kdežto přímé daně vyměřovány a vybírány stavovskými úřady.

Zhoubné války a stále rostoucí potřeby státu, zejména obrovské náklady války 30tileté vedly nezbytně k důkladným reformám; stanoveny správné zásady o vyměřování berní a obmezeny četné výsady (privilegia) stavů a šlechty. I rozeznávaly se řádné a mimořádné kontribuce; ony byly pravidelnými, docházejíce stále — tudíž stálými, tyto byly od případu k případu povolovány a rozvrhovány podle případné potřeby. Kontribucemi uhrážovaly se skorem výhradně potřeby válečné. Za Karla VI. i ještě za Marie Teresie bylo finanční postavení velmi nepříznivé. Velké zhoubné války napjaly sílu berní tak, že bylo zhora nemožno pomýšleti na zvýšení berní. Jedině důkladnou reformou mohla se státi náprava; i přikročeno k opravě (rektifikaci) berní, čímž způsobeno některým zemím korunním značné ulehčení, jiným opět přetížení.

K důkladné reformě přikročil teprve císař Josef II., který zúplna přetvořil předkem daň pozemkovou; jako zásada vytčeno rovné zdanění držby vrchnostenské (dominikální) i selské (rustikální). Císař Josef II. věnoval svoji pozornost i berním osobním, jakož i daním nepřímým, zvláště dani z obchodu. Při těchto reformách berních vycházelo se se stanoviska, že při rozdělení břemene berního náležitý zřetel sluší míti ke způsobilosti platební a s druhé strany, že se mají odstraniti všechny výsady šlechty a bříme berní že se má rovnoměrně rozdělit. Vedle toho usilováno o zdo-konalení vymáhání berní; byly vydány racionelní předpisy a opatření o provádění zákonů berních a nařízeno konečně, aby zrušena byla soustava propachtování berní. Celé finančnictví podřízeno bylo velké komoře; jako nejvyšší kontrolní úřad fungovala dvorská komora účetní; správa finanční byla podstatně zjednodušena, kontrola zostřena a četné nepoměry odstraněny. Koncem 18. stol. proklestil si cestu princip jednotnosti zákonodárství berního v jednotlivých rakouských zemích korunních. Patentem ze dne 11. listopadu 1799 zavedena daň třídní; této dani podrobeny byly všechny příjmy prýstící z kteréhokoli zřídla, vyjímaje z půdy a pozemků. Vedle této třídní daně byla v platnosti ještě daň z hlavy, která zavedena byla patentem ze dne 18. prosince 1801 jako daň osobní. Císařským patentem ze dne 31. prosince 1812, sv. 39 č. 77 sb. zák. pol. zavedena byla v Rakousích Horních i Dolních, v Čechách, na Moravě, ve Slezsku, v Haliči, Bukovině a v Štýrsku a později též v ostatních zemích korunních daň výdělková. V císař. pat. ze dne 23. prosince 1817 vyslovena zásada, že pro celé Rakousko má býti založen stálý katastr, dle něhož má se postupovati při rozdělení pozemkového břemene berního na jednotlivé pozemky. Nejvyšším rozhodnutím ze dne 1. května 1819, sb. z. pol. č. 47 sv. 67 nařízeno bylo pro všechny korunní země vyjímaje Čechy, Dalmácii, Tyroly, Vorarlberk a Bukovinu provisorní založení daně pozemkové podle zvláštního systému k tomu cíli určeného, pod známým jménem »všeobecné provisorium daně pozemkové.« Než úplná jednotná soustava daně pozemkové zavedena teprve zákonem ze dne 4. května 1868 č. 88 ř. z.

III. Všeobecné zásady.

1. Daně nemají poskytovat státu jen potřebných příjmů, nýbrž mají spočívat na rozdělení spravedlivějším. Zřídlem, z něhož se berně státu

zpravují, jest tudíž jmění poplatníků v nejširším slova smyslu t. j. souhrn hmotných statků náležejících ve vlastnictví jisté osoby.

2. Ježto však jsou daně periodickými dávkami státu odváděnými, t. j. opětnují se pravidelně rok co rok, musí i zřídlo jich býti takové povahy, aby uneslo trvalé obtížení.

3. Moderní věda finanční žádá, aby daň byla spravedlivá; spravedlnost káže, aby zdanění bylo všeobecné a jednotné, aby jemu každý občan a stejnou měrou podléhal, ježto povinnost berní každého občana vyplývá z naprosté (absolutní) potřeby státu; dalším požadavkem spravedlnosti jest, aby berní povinnost ve smyslu moderního státu ústavního byla přesně upravena v zákonech, t. j. aby zavádění a vymáhání daní nedálo se libovolně a na újmu státoobčanských práv.

4. Dále se vyhledává, aby zákonodárství berní co možná nejméně poškozovalo národní hospodářství a aby národohospodářský život co nejméně rušen byl s vynucováním provázejícím vždy ukládání a vymáhání berní. Přední úlohou státu jest vypátrati ony prameny, ze kterých lze hospodářstvím soukromým trvale daně platiti.

5. Bernictví musí být tak zařízeno, aby i skutečně vyhovovalo svému účelu, hraditi vydání státu, t. j. musí tu být zařízení, kterým zaručen jest jak dostatečný výnos, tak i možnost, přizpůsobiti se rostoucí potřebě státu.

IV. Právo berní.

Berní právo jest důsledek moci veřejné, která přísluší státu nad určitým kruhem osob v určitém území. Dle toho může se toto berní právo opírat o dva důvody (tituly): o moc nad územím t. j. o tu skutečnost, že předmět berně nachází se v prostorovém dosahu moci státní; nebo může se opírat o moc nad osobou, tedy o to, že osoba poplatná podrobena jest moci toho, kdo má právo daň ukládati. Z toho plyne, že k berní povinnosti přidržeti lze netoliko toho, kdo má příjmy z tuzemska, nýbrž i toho, kdo požívá příjmů v tuzemsku, které plynou z pramenů cizozemských.

V. Prameny daní.

Pramenem daní rozumí se souhrn statků, z něhož se daň platí. Zabírají tedy prameny daní:

1. Všechny berní předměty t. j. statky a činnost výdělkovou; oba předměty podrobiti lze však povinnosti berní jen v určité míře; mohou býti statky zdaněny potud, pokud nezasahuje se tím jmění základní, činnost výdělková potud, pokud zdaněním výdělek není porušován nebo dokonce znemožněn;

2. podmínky daní t. j. toho, komu se daň vyměřuje a kdo tedy k berní povinnosti po zákonu jest zavázán. Podmět berně může, avšak nemusí být spolu plátcem a nositelem daně; neboť

3. plátcem daně jest ten, kdo povinen jest přímo daň platiti, kdežto nositelem daně jest ten, kdo konečně zpravuje daň ze svého příjmu, komu tedy trvale uložena jest za břímě. Mezi plátcem daně a nositelem daně není podstatného rozdílu; při prvním označení vystupuje více hospodářský moment, při druhém více moment právní. Naproti tomu jest podstatný rozdíl mezi plátcem a nositelem daně, ježto při mnohých druzích daní hledí plátce daně uniknouti zaplacení daní tím, že je přesunuje na jiné osoby, tak že jsou jen tyto osoby nositeli daní, kdežto plátce daně

vůči státu jeví se být vlastním poplatníkem, avšak zabrániti nemůže, aby se na základě jistých poměrů právních uskutečnil proces přesunutí berní.

4. Způsobilost berní, t. j. poměr příjmů k individuální vydatnosti jest podstatným momentem, kterého dlužno dbáti při zdanění.

VI. Jednotkou berní jest jednotlivý berní předmět určený podle počtu, míry, váhy atd. Z jednotky berní vybírá se sazba berní, která se označuje jako berní základ, dá-li se jednotka berní vyjádřiti peněžitým obnosem. Z počtu jednotek berních, které jsou v držení určité osoby, a ze sazby připadající na jednotku berní vyměřuje se povinnost berní.

VII. Rozdělení daní.

1. Daně řádné a mimořádné: ony vybírají se pravidelně a stále, tyto určeny jsou k účelům mimořádným jsouce vybírány jen přechodně k úhradě mimořádných potřeb; mimořádné daně jsou výpomocí v nouzi nebo mimořádnými příjmy pro zvláštní potřeby, zvláště pro válku. Takovéto mimořádné daně se již více nepožadují a byly obvyklými jen ve starších dobách. Nedostatek pravidelných daní byl důsledkem hospodářské tísně. Nemůže se tedy nyní vůbec vážně vyskytnouti otázka, zda jsou daně příjmy řádnými či mimořádnými. Povaha daní jako řádných příjmů jest uznána již tím, že daněmi uhrazení se řádné, t. j. pravidelně se vracející vydání státní. Naproti tomu může se i dnes vyskytnouti otázka, zda lze daní užití k úhradě mimořádných potřeb, tedy ku vydání jednou vzcházejícímu. A takovéto mimořádné zdanění lze opět provést tím způsobem, že se buďto stávající již daně přechodně mimořádným způsobem zvýší, nebo že se nově zavedou zvláštní daně.

2. Přímé a nepřímé daně: Jako daň přímá označuje se ta daň, kterou zaplatí osoba k zaplacení povinná sama a přímo státu, pokud se týká, úřadu, jemuž je vybírání daní svěřeno; nositel daně, plátce daně a ovšem i podmět berní jest v tomto případě tatáž osoba. Nepřímé daně jsou pak ony, které vybírá stát nikoli přímo od toho, koho mají postihnouti, nýbrž od nějaké prostřední osoby, která pak může daň přesunouti na kohosi jiného, jenž podle úmyslu zákonodávce jest povinen daň nésti. Nositel daně a plátce jsou tu různé osoby. Pojem »přímý« a »nepřímý« jest zde totožný s pojmem »přímo« a »nepřímo vybíráný« (viz čl. Daně přímé, nepřímé daně).

3. Rozdělení daní přímých: Co do různých pramenů příjmů rozeznává se:

a) daň pozemková, která vyměřuje se z čistého výnosu pozemků a půdy;

b) daň z nájemného neboli domovní, která vyměřuje se z čistého výtěžku realit;

c) daň výdělková, která vyměřuje se z různých podniků živnostenských a výdělkových;

d) daň z příjmů v nejužším slova smyslu, která se vyměřuje z čistých příjmů, pokud příjmy ty nebyly jinde zdaněny v některém druhu daní zmíněných. Daň z příjmů vyskytuje se tudíž pod rozličným označením; jeť daní z odměny, pokud předmětem zdanění jest úplata za služby, jest daní z kapitálu, jestliže podrobuje se daní výnos úrokový z jednotlivých obnosů kapitálových, jest daní osobní, pokud má v této daní podíl míti každý jednotlivec, jest daní progressivní, jestliže se za základ vyměření daně bere tím vyšší sazba procentní, čím vyšší jest příjem.

4. O daních nepřímých viz dotýčný článek.

VIII. Povolení a odepření daní.

Ve státech s representativní ústavou jest nejdůležitějším právem zastupitelstva lidového, že se smí návrh o potřebě státu (etat, budžet) stanoviti jen úmluvou učiněnou mezi zastupitelstvem lidu a vládou a bez jeho přivolení nesmí vláda státní činiti ani vydání ani příjmů. Zastupitelství lidu má tím prostředek k tomu, aby udržovalo netoliko vydání státu a příspěvky k tomu od občanů státních poskytované ve správném poměru k potřebným účelům a ku vydatnosti platební občanů státních, nýbrž aby i všechna odvětví správy státní podrobilo svému přezkoumání. Z pravidla povolují se vydání i příjmy jen na určité finanční periody. Není pochyby o tom, že může zastupitelství lidu odepřiti jednotlivá vydání a příjmy, které shledává nepotřebnými a bezúčelnými. Často se mu však přiznává všeobecně právo k odepření daní, zvláště v tom smyslu, že může zastupitelství lidu zamítnouti při úpravě návrhu všechna vydání a příjmy, tedy státní rozpočet. Stává se tak, aby se přimělo ministerstvo k demissi, nesrovnávali se zastupitelství lidu s vládními jeho zásadami. Než jakkoli se nedá popírati formálně oprávnění ku přivolení neb odepření rozpočtu, jest s druhé strany nepřípustno, aby parlament překážel státu v jeho právních závazcích, které může splniti jen ze příjmů státních, a nečinil mu splnění jich nemožným, ježto by tím bytí státu otřeseno bylo. Naproti tomu nelze upříti, že zastupitelství lidu může ku prostředku tomu sáhnouti teprve tehdy, aby se odepřením daní zamezilo porušení ústavy se strany vlády.

Povinnost branná.

I. Historický přehled.

Povinnost branná postihuje (téměř ve všech státech) všechny občany státní a v povinnosti té zračí se nejzřejměji a speciálně nerozlučný svazek, kterým jednotlivci připoutáni jsou ke státu svému, v němž dopřáno jim pod ochranou jeho vyvíjeti hospodářský i právní život svůj. Povinnost branná v nynější způsobě své jest důsledkem všeobecného zbrojení většiny států evropských a má za účel přivésti moc válečnou na stejný stupeň s ostatními velmocemi.

Vznik povinnosti branné hledati sluší v soustavě lenní a allodiální. Každý občan svobodný u národů germánských, zabravších území nynějšího Německa, Francie a Rakouska, obdržel jistou část půdy zvanou allodium (allod) a vlastnictví tohoto pozemku opravňovalo jej též ku nosení zbraně; bylo to spíše čestným právem vyznamenávajícím všechny svobodné občany; nesvobodné osoby byly připuštěny jen výjimečně a v postavení podřízeném ku podnikům válečným. Prvotní tento poměr změnil se za válek s Římany. Většina národů podrobena a jen nepatrná část velmožů stala se důstojníky vojska římského. Avšak i v jiném směru způsoben obrat v dosavadní soustavě branné. Bylť statek allodní pravidelně tak skrovný, že stačil sotva k obživě rodiny; i obraceli se občané takoví na zámožnější šlechtice slibující jim služby své zvláště ve válce a na honbě a za to se jim propůjčovala v užívání — v léno — část pozemků. Pán lenní byl pak přímo vázán povinností brannou a lenníci jeho tvořili družinu válečnou. Pozdější války najmě křížové výpravy měly za následek, že války účastniti se mohly opět i stavy nižší jako samostatní válečníci; avšak dlouhotrvajícími válkami vedenými daleko za hranicemi rodné země řídlo vojsko, anať povinnost branná v této způsobě znamenala namnoze zkázu